

240. Landsbyen Brøndsted

Brøndsted landsby ligger centralt i sit ejerlav på kanten af sidedal til Skærup Å, der danner naturlig grænse mod vest og munder ud i engene langs Spang Å og Rands Fjord mod syd. Ådalens skrænter er skovklædte og danner et større sammenhængende område med bondeskov kaldet Brøndsted Skov. I østlig forlængelse af Brøndsted Skov fortsætter det skrånende terræn, men her er bondeskoven delvis opdyrket og lodderne markeres af diger vinkelret på Rands Fjord. Her ligger resterne af et stærkt forstyrret voldsted, "Herregården" (syd for 13 m punktet), som måske er forgængeren til den herregård, der nævnes i Brøndsted i 1511, men ikke kan identificeres i dag. Den østlige og nordlige del mod Rands landsby og Gårslev udgøres af en leret let bølget bundmoræne. Agerlandet er tydeligt opdelt af levende hegn med diger, som endnu afspejler den matrikulere situation i begyndelsen af 1800-tallet. Mange (lave) diger angives tydeligvis kun som levende hegn på de moderne kort, herunder et let

bugtet sognedige mod Rands.

Landsbyen nævnes første gang 1507 og bestod i 1688 af 11 gårde og et hus. I Brøndsted havde man tilsyneladende trevangsbrug, mens de omgivende ejerlav kørte et uregelmæssigt tovangsbrug. Efter udskiftningen 1773-78 er det tilsyneladende kun Hørregård og Stenhøjgård som er flyttet ud. De øvrige bebyggelser uden for landsbyen som Damhus, Kvaksminde og Kragelund er spredte husmandslokker, mens fx Bi lidt er flyttet fra matr. 20 ved fjorden til matr. 13c. Bygaden er delvis grusbelagt og snor sig rundt om den lille dal med de fleste udflyttede gårde liggende på toppen. Gårdene er store og velholdte, flere er delvis af bindingsværk. Den tidligere skole er nu indrettet til Brøndstedcenteret. Ved vejen mod syd ligger et par enkelte huse. I dalen ligger nogle huse samt smedjen og en forhenværende købmandsforretning. I den nordvestlige udkant af landsbyen er der opstået en lille klynge af nyere huse, der synes skabt pga. råstofgravning langs Skærup Å eller nærhed til jernbanen lige vest for ejerlavet.

Den sydlige del af ejerlavet indgår i Rands Fjord fredningen, og en jordstrimmel sydvest for landsbyen er kulturarvsareal, hvor der er fundet bopladslevn fra førromersk jernalder.

Sårbarhed: Kulturmiljøet er sårbart over for ændringer i arkitektur, bebyggelsesstruktur, veje, diger, hegn og omgivelser.

